

МОДАЛНА ВАРИАТИВНОСТ И ТЕОРИЯ НА АНАЛОЗИТЕ

Благовест С. Моллов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Abstract. The text outlines the structure and the main strategies for solving the problem of modal variation. The reasons for the inadequacy of the options of rejecting the premises of modal tolerance and the necessity of tolerance or accepting the hyper-tolerance conclusion are indicated. I argue that, despite its notorious counter-intuitivity, counterpart theory can be considered to be the most promising approach to the problem.

Keywords: modal tolerance; Chisholm's paradox; transworld identity; haecceitism; hyper-essentialism; counterpart theory

Увод

„Проблем на модалната вариативност“ (ПМВ)¹ възниква за стандартни *de re* модални интуиции относно границите на модална толерантност: допускането на възможността обектите да бъдат в известни отношения и степени, различни от начина, по който действително са, изглежда, имплицира модалната им хипертолерантност, т.е. възможността те да бъдат радикално различни от актуалното си състояние. Или проблемът е как да се обясни интуитивността на напр. *de re* твърдението, че „Къща Витгенщайн“ би могла да е 30 мм по-ниска², но не 3 м по-ниска²; или твърдението, че *Tractatus Logico-Philosophicus* би могла да бъде 3 страници по-кратка, но не и 60 страници по-кратка; или че „Клубът за морални науки“ на Кеймбридж би могъл да има различни членове, но не и толкова различни, че да не включва Мур, Ръсел, Витгенщайн или Рамзи.

Предполагаемо проблематичният преход от модална толерантност към хипертолерантност (изглежда) валидно следва от приемливата предпоставка, че ако даден обект проявява модална толерантност (в определени отношения), той е модално толерантен (в тези отношения) по необходимост: тъй като какво би могло да е основанието да отхвърлим възможността дадена сграда да е сантиметри по-висока, дадена книга няколко страници по-дълга, даден клуб с малко по-различен състав и т.н.? Липсата на видимо подобно основание води

– през поредица от малки допустими различия – до извода за модална хипертолерантност. В примера, от интуитивното допускане, че *Tractatus Logico-Philosophicus* би могла да бъде 3 страници по-кратка (от 70-те страници на първото издание), и интуитивното допускане, че би могла да е 3 страници по-кратка (от останалите 67), и 3 страници по-кратка (от останалите 64) и т.н., се стига до контраинтуитивното следствие, че *Tractatus* би могла да е 60 страници по-кратка.

Същият модел на мислене води до приемане на модална хипертолерантност във всички случаи на предпоставена толерантност. Схематично, предпоставките за:

Модална толерантност (MT): a_o (даден обект) би могъл да е различен в определена степен в определени отношения (от актуалното си състояние). $[(x)(P_N x \rightarrow \Diamond P_{N+1} x)]$

Необходимост на толерантността (НТ): MT е необходимо истинна (ако a_o е модально толерантен, е необходимо a_o да е модально толерантен). $[\Box(x)(P_N x \rightarrow \Diamond P_{N+1} x)]$

Итерация (И): това, което е възможно да е възможно, е възможно. $[\Diamond\Diamond\phi \rightarrow \Diamond\phi]$ (валидно) водят до извода за:

Хипертолерантност (ХТ): a_o би могъл да е различен в произволна степен в определени отношения. $[\Diamond P_M x]$

Валидността на аргумента, интуитивността (истиноподобността) на предпоставките и контраинтуитивността на извода генерират (впечатлението за) проблематичност и привилегирват две опции за неприемане на извода: отхвърляне на една от предпоставките, (НТ) или (И)³.

1. Отхвърляне на (MT)

Разбира се, *prima facie* контраинтуитивното отхвърляне на (MT) или приемане на (ХТ) за някои или всички случаи са също опции – модалните интуиции и метафизики със сигурност могат да варират дори, или най-вече, сред специалисти, продукт на и практикуващи в една и съща академично-изследователска култура. Кое то вероятно обяснява и странната атрактивност на хипересенциализма като мотивация за отхвърляне на (MT) в следната „лайб-ницианска“ форма: всички свойства (включително релационните) на даден обект са същностни за него, т.е. са необходими за неговата идентичност, следователно (MT) е невалидна. Или, *Tractatus* не би бил обектът, който е (в актуалния свят) и при минимално лексикално или пунктуационно различие и следователно въпросът за модалната му толерантност не възниква, тъй като такава няма – *Tractatus* преди и *Tractatus* след каквито и да било промени са различни обекти, и по-точно формулирано, *Tractatus* съществува единствено в актуалния, но не и в други възможни светове, т.е. не би могъл да бъде различен в каквото и да е отношение или степен. При приемане наличието на структурна аналогия с темпоралността хипересенциализмът би имал за

следствие, че *Tractatus* „не трае“, т.е. няма транстемпорална идентичност, тъй като съществува единствено в съответната темпорална локация – настояще, в която към него се реферира.

Представянето на подобно хипересенциалистко аргументиране на отхвърлянето на (MT) като, макар и контраинтуитивна, все пак опция може да бъде обяснено с неспособността да се види – вероятно точно поради въпросната „заслепяваща“ контраинтуитивност – погрешността му. Девалидизирацията го проблем е, че идентификацията изисква възможност за реидентификация, т.е. транссветова и транстемпорална идентичност, която хипересенциализмът блокира. Възможността за идентифициране на обект като обект от такъв-и-такъв вид с такива-и-такива свойства зависи пряко от възможността за реидентифицирането (и следователно транссветовата и транстемпоралната идентичност) на въпросните свойства, както и реидентификация на концептуални и лингвистични съдържания, за да можем изобщо да мислим и реферираме към обекти: възможности, които, ако хипересенциализмът е валиден, не биха били налични дори и ако сме склонни хипересенциалистски да отхвърлим модалността изобщо – продължавайки (самопротиворечиво) да говорим за възможност за идентификация и невъзможност обектите да имат неесенциални свойства.

Отделно е принципно неясно как точно невалидността на (MT) би могла да бъде изведена от хипересенциализъм. Дори и ако приемем отсъствие на транссветова (и трансвремева) идентичност (*Tractatus* не би бил същият обект в различни възможни светове и в различни темпорални локации), не е ясно как това изключва възможността *Tractatus* да е текстът, който е (със съответното изменение) в други възможни светове (и времена). Той няма да е същият текст, който е в настоящия (актуален) свят, но ще бъде *Tractatus* в съответния друг възможен (за нас, но актуален за обитаващите го) свят. Това, че *Tractatus* (*Wa*), *Tractatus*(*W*₁)... *Tractatus*(*W*_n) в тези различни възможни светове ще бъдат различни обекти, не имплицира, че възможни светове, съдържащи различни *Tractatus*, не могат да съществуват. Да, ако Витгенщайн беше решил да не включва, да кажем, параграф 6.341 или 5.154, *Tractatus* не би бил същият обект, който е в нашия актуален свят (включващ 6.341 и 5.154), но защо това да означава, че Витгенщайн не би могъл да изключи – по някаква причина (неудовлетворение от примерите, съответно, с Нютоновата механика и урната с черни и бели топки, или раздразнение, или разсеяност) – 6.341 или 5.154 от книгата? Отново: различието на *Tractatus*-обектите в различни възможни светове не имплицира, че не може да има различни възможни *Tractatus*-светове.

(MT) би могла да бъде отхвърлена и просто поради лекотата, с която води до (XT), чиято контраинтуитивност е достатъчно силна, за да мотивира отказ от ангажиране с (MT). Но доколкото интуитивността на (MT) е много по-силна от тази на всяка от другите налични опции (отхвърляне на предпоставки

(НТ) или (И); приемане на (ХТ)) отхвърлянето на (МТ) би изисквало повече от съобразяване с модални интуиции. До намирането на подобни, достатъчно основателни, нехипересенциалистски аргументи срещу (МТ) или до изчерпване на останалите опции, по-скоро няма основателна причина (МТ) да бъде отхвърлена.

2. Приемане на (ХТ) и антихексеитизъм

Естествено, най-лесното решение на проблема на модалната вариативност е да се приеме (ХТ), тъй като именно отказът от приемането на модална хипертолерантност (възможността обектите да варират в произволна степен по отношение на свойства, намиращи се в „наследствена близост“ до актуалните им свойства) поражда ПМВ, поради контраинтуитивността на (ХТ) (напр. *Tractatus* да би могъл да варира след поредица последователни малки промени в обема до текст от 5 страници, или че двама индивиди, напр., Бродли и Ръсел, биха могли да варират постепенно до пълна размяна на качествените им свойства⁴). Независимо от предполагаемата теоретична значимост на интуитивността или контраинтуитивността, модалните интуиции не са аргументи, така че въпросът защо да не се приеме (ХТ), е напълно легитимен.

В първоначалния въображаем ПМВ сценарий на Чизълм допускането на модална толерантност за Адам и Ной би могло да доведе – чрез поредица от малки промени в годините живот, имената и другите свойства – до възможен свят W^N , който е напълно идентичен с актуалния свят W^A , с изключение на факта, че Адам и Ной са разменили всички свои свойства, включително и имената си, така че Адам от W^N е (притежава всички (качествени) свойства и името на) Ной от W^A , а Ной от W^N е (притежава всички свойства и името на) Адам от W^A . Съответно, възниква въпросът:

Трябва ли да кажем за Адам от W^N , че е идентичен с Ной от W^A , и че Ной от W^N е идентичен с Адам от W^A ? С други думи, съществува ли x , такова, че x е Адам в W^A и Ной в W^N , и съществува ли y , такова, че y е Ной в W^A и Адам в W^N ? Как бихме могли да решим?...

[Н]е са ли двамата Адам и двамата Ной и двата свята неразличими? Би ли могъл Бог изобщо да има достатъчно основание да създаде W^A вместо W^N ?⁶

За Чизълм това следствие (наличие на различни светове, които са качествено неразличими) от допускането на транссветова идентичност е неприемливо и дава основание за отхвърлянето ѝ. Аналогичният мисловен експеримент в Chisolm 1973 включва постепенна размяна на части между два обекта x и y , завършваща с възможен свят, в който x и y са разменили всичките си части и представляват единствената (чисто хексеистична) разлика между W^A и W^N . Неразличимостта на двата свята, аналогично, се тълкува от Чизълм като основание за ангажиране с мереологичен есенциализъм (т.е. с възгледа, че поне някои от частите на обектите са същностни) и дори с „краен мереологичен

есенциализъм“ за това, което Чизълм нарича „първични“ (но не и за „обикновените“) обекти.

Аргументите на Чизълм са представени като *reductio ad absurdum*, но основателността им зависи от приемането на предпоставки, първата от които е, че различията между възможни светове не могат да бъдат единствено некачествени (т.е. че не съществуват индивидуални същности, задаващи идентичност независимо от всякакви качествени свойства), да я наречем, „Анти-краен-хексеитизъм“⁷. Предпоставката безспорно е интуитивна, тъй като крайният хексеитизъм би ангажирал – за повечето нежелателно – със съществуването на, да кажем, възможен свят W^N , който е качествено неразличим от актуалния, с изключение на факта, че в него Ръсел има качествените свойства на Брадли, а Брадли – тези на Ръсел; или със свят W^M , качествено неразличим от нашия, в който *Tractatus Logico-Philosophicus* и *Tractatus Theologico-Politicus* са разменили всичките си качествени свойства; или със свят W^L , качествено неразличим от нашия, в който „Голямата вълна край Канагава“ изглежда точно като „Атинската школа“.

Но, да повторим, интуитивността не гарантира истинност и антихексеитизмът би могъл да бъде оспорен. Например би могло да се възрази, че тъй като предполагаемата абсурдност на следствието (качествената неразличимост на Брадли и Ръсел, *Tractatus Logico-Philosophicus* и *Tractatus Theologico-Politicus* и т.н.) за подобни хексеитистични сценарии се дължи именно на предпоставката за антихексеитизъм, която е и извод в *reductio* аргумента на Чизълм, аргументът всъщност е невалиден *petitio principii*. Или, би могло, да се отхвърли директно предпоставката за абсурдност на хексеитистичните сценарии посредством т.нар. аргументи от мислимост⁸ в полза на хексеитизма, според които възможността за мислимост (представимост) на хексеитични сценарии имплицира възможността на подобни сценарии (възможността на светове с разменени качествени профили на индивиди, различаващи се единствено по отношение на това кой индивид инстанцира кой качествен профил)⁹.

Аргументите от мислимост са познато оспорими: мислимостта не имплицира възможност – това, че може да си представим качествено неразличими светове, в които *Caprice No. 24* звучи като *Парсифал*; солта има вкус на захар; зеленото изглежда като синьо, ние не съществуваме и т.н., не означава, че подобни светове са възможни. По същия начин и това, че хексеитистични сценарии се мислят за (изглеждат) мислими, не ги прави мислими, защото какъв е критерият, че сме успели да конструираме мислим сценарий; какво точно би го разграничило от немислим сценарий? Какво изобщо означава нещо да е мислимо? Това, че не нарушава познати закони на физиката, логиката, метафизиката? Но как тогава да обясним установените научни и всекидневни практики на контрафактуално, контраномично и контрапосибилистско мислене – като колективна когнитивна заблуда, генерирана от неправилно из-

ползвани езикови форми (сянката на „езиковия обрат“ никога не е напълно в миналото)? Какво би могло да гарантира, че привидната кохерентност, противоречивост и (лингвистична) граматичност на хекситистичните сценарии не е именно привидна и че всъщност се заблуждаваме относно успешността на наличните и относно принципната възможност подобни сценарии да бъдат формулирани или мислени (както и да се разбира мислимостта)?

Как да оценим мислимостта на например сценария на Чизълм? Фактът, че предпоставките (МТ), (НТ), (И), заедно с принципа за транзитивност на идентичността, водят с необходимост до извода, не показва, че критерият за мислимост може да бъде логически, тъй като формалната валидност не изисква и не гарантира истинността и смислеността на предпоставките. Оспоримостта – както и интуитивността – на предпоставките също не гарантират смисленост (мислимост). Същото важи и за интерпретацията на следствията от възможността на сценария – показателно дали той е аргумент в полза на или напротив, *reductio ad absurdum* на хексеитизма – базираната им на явно вариращи интуиции дискуссионност не предполага смисленост (мислимост). Всъщност смислеността (мислимостта) на сценария би могла да бъде отхвърлена именно поради крайния хексетизъм, който сценарият (би могло да се твърди) има за следствие – т.е., че никой индивид не притежава съществени качествени свойства, доколкото за всеки индивид съществува възможен свят, в който след поредица от постепенни промени този индивид инстанциира качествените свойства на който и да е друг индивид, например в подобен, гарантиран от сценария възможен свят, Ръсел би могъл да инстанциира качествения профил на Бродли, но и този на нарвал, на тихоокеански атол, на първия акорд на „Електра“, или на цветно петно в горния ляв ъгъл на „Номер 5, 1948“.

Въпросът защо и как следствието хексеитизъм би могло да предизвика подобна крайна реакция като отхвърляне на смислеността на изглеждащи кохерентни (логически, лингвистично, наративно) сценарии, не е само реторичен (произволно зависещ от вариращи модални интуиции). При условие че хексеитистичните факти се смятат за напълно независими от (неосновани на) качествени факти, разбирането им действително изисква обяснение, защото как точно могат да се мислят чисти (не-качествени) идентичности? Въз основа на какво да се разграничи Ръсел-в-актуалния-свят- W^A от Ръсел-във-възможен-свят- W^N , в който притежава всички качествени свойства (включително произход, история, клетъчен състав) на Бродли и единствената разлика между двата свята е именно тази чиста (не-качествена) идентичност на Бродли-подобния Ръсел? Въпросът не може просто да се игнорира като нелегитимно предпоставяне на невъзможността да се мислят не-качествено основани факти за идентичност (споменатото *petitio principii* аргументиране на антихексеитизъм), доколкото не настоява за нищо повече от описание на *директна* процедура за мислене (разпознаване, рефериране) на „чисти“ (хексеитистки) идентичности.

Но да приемем, че при отсъствие на достатъчно силни аргументи в полза на хексеитизма и наличие на неокончателни, но не и пренебрежими аргументи против хексеитизма, както и посочената му контраинтуитивност, няма причина да настояваме изрично на опцията за приемане на (ХТ), и прагматично по-обосновано би било да се провери предлаганото от другите две опции: отхвърляне на предпоставки (НТ) или (И).

3. Отхвърляне на (НТ)

Отхвърлянето на необходимостта на модалната толерантност (НТ) изглежда непродуктивна стратегия, тъй като основанията за (МТ) биха били достатъчни да установят и (НТ). Безспорно, за разлика от модалните интуиции в полза на МТ, тези за итерирани модалности, каквато е НТ ($\Diamond p \rightarrow \Box \Diamond p$), не са особено силни. Но ако сме склонни да допуснем, че МТ е истинна *a priori*, това би направило истинността ѝ необходима (НТ) (доколкото *a priori* имплицира необходимост). Т.е. допустимостта на (НТ) изглежда пряко свързана с допустимостта на (МТ): не би могло (МТ) да е истинна, а (НТ) да е неистинна – (МТ) би могла да не е истинна, но ако (МТ) е истинна, тя не би могла да бъде истинна контингентно.

4. Отхвърляне на (И)

Традиционно най-популярният подход към „парадокса на Чизълм“ е отхвърлянето на (И) ($\Diamond \Diamond \Phi \& \Diamond \Phi$)¹⁰, най-често, под формата на отричане на транзитивността на отношението на достъпност между възможни светове. Това действително би блокирало (ХТ), но при условие, че може да се посочи основание и критерий за утвърждаване на интранзитивност за съответни случаи. Ако смятаме, че a_o , което е F (в свят W^A), би могло да е G (релевантно близко до F) (в свят W^1), но – по някаква причина – не допускаме a_o да е H (релевантно близко до G) (в свят W^2), т.е. не смятаме, че е възможно да е възможно a_o да е H, трябва ясно да определим причината, поради която отказваме да приемем свят W^2 за достъпен за W^A . В повечето случаи опитите за подобно обяснение са проблематични, доколкото третирането на едни, но не други възможни светове като нямащи отношение към възможностите за a_o в W^A ще бъде винаги спорно. Например как точно да решим – и би ли могло изобщо да се реши – при кой компонент (възглед, черта и т. н.) от качествения профил на Бадли трябва да затворим възможността той да бъде инстанциран от Ръсел: метафизическия монизъм; авторството на *Явление и реалност*; политическия консерватизъм; избягването на публични изяви; или интереса към огнестрелните оръжия?

Допълнителна трудност за предложението¹¹ за блокиране на (ХТ) посредством постулиране на недостъпност между светове е, че простото третиране на отношението на достъпност между възможните светове като нетранзитив-

но (W^3 е достъпен от W^2 , който е достъпен от W^A , но W^3 не е задължително достъпен от W^A) изглежда недостатъчно за решение на ПМВ. Интранзитивността на достъпността на светове действително гарантира, че достъпните възможни светове са релативни спрямо съответни актуални светове и следователно варират: възможното от свят W^2 не е задължително възможно за свят W^A – това, че (аналогът на) a_0 е H в W^3 , основава истинността на $[\Diamond\Diamond Na_0]$ в W^A , но не и истинността на $[\Diamond Na_0]$ в W^A . Но интранзитивността не гарантира, че светове, в които Бродли е Ръсел, *Caprice No. 24* звучи като *Парсифал*; *Tractatus* е две страници и т.н., не са възможни *изобщо*, макар и да са приети за недостъпни за (невъзможни от) актуалния свят, защото до подобни светове би могло да се стигне през поредица от други взаимно достъпни възможни светове. Обявяването на тези хексеитистки светове за нерелевантни не означава, че наличността им – която може да се отхвърли единствено от кръгово предпоставяне на невъзможността им въз основа на спорни есенциалистски съображения – не изисква обяснение, каквото в случая липсва.¹²

5. Теория на аналозите

Друга опция, обикновено игнорирана поради предполагаемата ѝ висока онтологична (и епистемологична) цена, е Люисианската теория на аналозите¹³ (ЛТА). ЛТА също има за следствие отхвърлянето на (И), тъй като определя отношението на аналогичност като нетранзитивно, т. е. a_0 , което е F (в свят W^A), би могло да е G (релевантно близко до F) (в свят W^1) благодарение на това, че a_0 има аналог в W^1 , a_1 , който е G ; съответно, a_1 би могло да е H (релевантно близко до G) (в свят W^2), благодарение на това, че a_1 има аналог в W^2 , a_2 , който е H , но тъй като аналогът (a_2) на аналога (a_1) на a_0 не е задължително аналог на a_0 , не е и необходимо a_0 да е H (т. е., Итерацията (И) е блокирана). *De re* модальността се третира като продукт на отношения на аналогичност, т.е. отношения на качествено подобие между компоненти на възможни светове, при контекстуално вариране на релевантните отношения на подобие¹⁴. И тъй като отношенията са именно за *качествено* подобие, качествено неразличими индивиди не могат да имат различни аналози и изобщо всяко различие между светове, за ЛТА, се основава на (или „супервенира“¹⁵) различия на качествени свойства (споменатият в II „антихексеитизъм“).

ЛТА е прословуто контраинтуитивна, а за някои – и лишена от смисленост, доколкото според постулираното отношение на аналогичност a_0 би могло да е G , ако в даден възможен свят W^L съществува аналог на a_0 – индивид, релевантно (качествено) подобен на, но различен от a_0 – a_L , който е G ; и съответно *de re* модално твърдение като например „Ръсел е необходимо логикист“ ЛТА означава, че всички аналози на Ръсел във всички възможни светове са логисти. ЛТА изисква ангажиране както със съществуването на множественост от (онтологически равнопоставени, конкретни) възможни светове, което е

достатъчно контраинтуитивно („неразбираемо“), така и със съществуването на аналози и отношения на аналогичност между отделни „светово-обвързани“ индивиди (като противопоставени на предполагаемо по-интуитивната концепция за обитаващи различни възможни светове идентични индивиди).

Но ЛТА би решила проблема за модалната вариативност, което е и причината за опити тя да бъде отделена¹⁶ от (предполагаемо) неприемливата инфлационна онтология на модалния реализъм¹⁷, колкото и елиминативистко да е решението. Или както възразяват критиците, предлаганото от ЛТА решение на проблема за модалната вариативност (предполагащо транссветова идентичност) е да се отрече наличие на модална вариативност (като се постулира, че транссветова идентичност не съществува и всеки индивид обитава само един свят). Онтологичното ограничаване на индивида до един свят означава, че той не може да притежава свойства, различни от свойствата, които притежава в съответния един свят – други възможни светове, обитавани от същия индивид, не съществуват. Да, съществуват възможни светове – достъпни за света на дадения индивид, които са обитавани от негови аналози, релевантно подобни на, но различни от него индивиди, което е и единственият смисъл, в който може да се говори – онтологически не-точно, за модална вариативност.

Според ЛТА, когато казваме например, че Дороти Еджингтън (Д. Е.) е могла да бъде избрана за Уикъм професор по логика, всъщност не говорим за индивида Д. Е. от актуалния (този) свят (където е Уейнфлийт професор по метафизична философия; работи върху проблеми, свързани с условните вероятности, неопределеността и парадоксите; е президент на Аристотелианското общество и т.н.), а за факта, че друг индивид, Д. Е.^{III}, приличащ на, но различен от нея е Уикъм професор по логика в друг възможен свят, като последното е и единствената разлика между двата индивида. Или говоренето за модална вариативност е прагматично допустимо и с оглед интуитивността му, вероятно оправдано, но метафизически подвеждащо, тъй като погрешно имплицира, че индивидите могат да запазват идентичността си при промяна на свойства (т.е. да имат транс-светова идентичност). От строга или „буквална“ метафизическа перспектива, *de re* модалното твърдение „Дороти Еджингтън би могла да бъде Уикъм професор по логика“ е неистинно, тъй като, за да бъде истинно, идентичната Дороти Еджингтън трябва, *per impossibile*, да обитава и друг (възможен) свят, където е Уикъм професор по логика.

Каквато и да е обяснителната стойност за интуитивността на (МТ) на посоченото възможно разграничение между строга не-истинност и не-строга истиноподобност, важното в случая е, че ЛТА интранзивността на отношението на аналогичност блокира итерацията (И) ($\Diamond\Diamond\phi \rightarrow \Diamond\phi$) и съответно извода към хипертолерантност (ХТ). Ако a_0 , което е F (напр. Дороти Еджингтън – Уейнфлийт професор по метафизична философия) има аналог a_1 , който е G (Д. Е. – Уикъм професор по логика), който има аналог a_2 , който е H (Д. Е. – Уайт

професор по морална философия), за a_0 ще бъде само *възможно възможно* да е Н (Уайт професор по морална философия), тъй като a_0 има аналог a_1 , който е възможно Н (доколкото a_1 има аналог a_2 , който е Н), но за a_0 няма да бъде *възможно* да е Н (доколкото a_0 няма Н-аналози). Подобен подход до голяма степен съответства на разпространени модални интуиции, за които също е стандартно допустимо a_0 да не може да бъде Н (в W^A), но при едни или други променени обстоятелства (в светове W^2 и/или $W^3 \dots$) Н-свят да би бил възможен за a_0 .

6. Теория на аналозите и модален реализъм

Независимо от контраинтуитивността на основаващия я модален реализъм теорията на аналозите на Люис, изглежда, предоставя най-обещаващата опция за блокиране на (ХТ). Споменатите опити ЛТА да бъде третирана като по-скоро семантична теория, съвместима с алтернативни метафизични позиции относно модалността и възможните светове, дори и някога да успеят да доведат до използвана семантика, ще останат с ограничена релевантност, доколкото чисто семантични решения на метафизични проблеми не са възможни. ЛТА разрешава проблема за модалната толерантност, ангажирайки се именно с наистина спорен, но безкомпромисно метафизичен възглед относно характера на реалността. В разширената – количествено (не качествено!) – онтология на конкретни равнопоставени възможни светове и обвързани-със-свят индивиди на ЛТА, ПМВ не възниква, тъй като ограничаването на съществуването на всеки индивид до само един свят изключва наличието на възможни светове, в които даден индивид има различни (от актуално притежаваните) свойства (т. е. (МТ) се отхвърля). Съответно интранзивността на отношението на аналогичност води до невалидност на итерацията (И) и блокиране на (ХТ).

Приемливостта на подобна позиция зависи основно от кохерентността на концепцията за „светово обвързани“ индивиди. За Люис, световата обвързаност на индивидите е директно следствие от според него очевидната природа на идентичността: всеки индивид може да бъде идентичен единствено на себе си¹⁸, което означава, че не би могъл да има различни свойства в различни светове (и/или времена). Ограничението до съществуване в само един свят избягва и предполагаемия „проблем за акциденталните вътрешни [нерелационни] свойства“ (предполагамата противоречивост на идентични индивиди да се приписва притежание на различни свойства в различни светове)¹⁹.

Въпросът е доколко ограничението имплицира хипересенциализъм. Би могло да се твърди, че обвързването със свят не превръща автоматично всички свойства на даден обект в същностни, т. е. от предпоставения факт, че за да бъде даден обект това, което е (в даден свят W_i), той трябва да има всички свойства, които има (в W_i), не следва, че обектът трябва да има точно своиствата, които има (в W_i) – най-малко акциденталните свойства на обекта биха

могли да бъдат различни, например макар Ръсел да не би могъл да бъде пеликан, параглайдер или пропозиционална функция, той би могъл (оставайки същностно човек) да бъде по-висок, по-краен или по-продуктивен (варирайки в акциденталните си свойства) (в други светове Wh , We или Wp). Този по-висок, по-краен или по-продуктивен Ръсел, разбира се, би бил различен индивид от Ръсел- Wi , но никое от акциденталните свойства, които би притежавал в някой от тези светове, няма да бъде необходимо.

Но хипересенциализмът не оспорва възможността за различие на свойства в различни светове, т.е. не отрича възможността за *различни* индивиди в различни светове. Това, което се отхвърля, е възможността за транссветови индивиди, индивиди, които запазват идентичността си в различни светове. Постулатът, че идентичността на даден индивид (в даден свят) изисква наличие на всички негови свойства (в този свят), е еквивалентна на ограничаването на съществуването на този индивид до само един свят. Или, когато се казва, че индивидът е обвързан със свят, се казва именно и единствено, че този индивид (в този свят) не може да има различни свойства от свойствата, които има (в този свят). Въпросът колко и какви други възможни светове съществуват, с колко и какви сходни на дадения индивид други индивиди, е нерелевантен за идентичността на индивида в дадения актуален свят. Проблем за модалната вариативност не съществува и единственото, което очаква обяснение, е високата интуитивност – и изобщо смислеността – на (МТ). Каква е причината да смятаме например *de re* модалното твърдение „Токийската кула²⁰ би могла да е 50 м по-висока“ за смислено, когато то, метафизически буквално, означава, че Токийската кула (оставайки идентична със себе си) би могла да не е идентична със себе си?

Всъщност именно модалният реализъм води до ЛТА, тъй като алтернативната ѝ транссветова идентичност би означавала приемане на възможността едни и същи обекти да са общи части на (да обитават) различни възможни светове, където притежават различни, релативни на съответния свят свойства. Например Токийската кула („самата тя“) да съществува, освен в актуалния свят, и в свят W_2 , където е 50 м по-висока и втора по височина сграда в света; както и в свят W_3 , където е 200 м по-висока и първа по височина; в W_4 , W_5 ... W_N , транссветов сценарий, водещ до видимото противоречие даден индивид, в случая Токийската кула, да има различни несъвместими (вътрешни) свойства в различните обитавани от нея светове.

Но и изглежда явно, че транссветовата идентичност е проблематична единствено за посибилизма (модалния реализъм), не и за вариантите на актуализма („ерзацизма“), третиращ възможните светове като абстрактни обекти (от някакъв вид: максимални „състояния-на-нещата“, „начини, по които светът би могъл да бъде“, максимално консистентни множества от пропозиции или изречения). Ако възможните светове не са Люисовските конкретни, он-

тологически равнопоставени обекти (посибилистката позиция), а абстрактни репрезентации на единствено реалния актуален свят, тогава – изглежда – различието на свойствата на индивидите в тези абстрактни репрезентационни конструкции не носи проблематичност, което мотивира и споменатите опити за отделяне на ТА от посибелизма.

Всъщност проблематичност остава, тъй като дори и да е само в рамките на актуални абстрактни репрезентации, на обектите (третираны като запазващи идентичност) също толкова противоречиво ще се приписват различни свойства (което ги лишава от подобна). Освен ако не сме готови да приемем, че всички *de re* модални твърдения са не-истинни, което е крайно контраинтуитивно и лишава позицията от всякаква обяснителна стойност, наличните версии на ерзацизъм не легитимират транссветовата идентичност. Същевременно се добавя и проблематичност, свързана с далеч от безспорния онтологически статус на предложените актуални абстрактни заместители („множества“; „пропозиции“; „състояния-на-нещата“) на конкретните Люисови светове, както и проблематичност относно кръговото предпоставяне на модални понятия („консистентност“, „максималност“ и т. н.) в анализа на модалността. Отделно, актуализмът трябва да обясни и приписването на въпросните абстрактни обекти репрезентационен характер и механизми.

Разбира се, посибелизмът – паралелно – е изправен пред свои теоретико-обяснителни, онтологични и особено епистемологични трудности. При него също *de re* модалните твърдения са буквално не-истинни, макар и допустими в не-строги контексти: те не могат да бъдат буквално истинни описания за различни начини, по които дадени актуални обекти са в други светове, тъй като подобни транссветови обекти не съществуват. Колкото и онтологично проблематични да са актуалистките „пропозиции“ „състояния-на-нещата“ и т.н., модално-реалистките конкретни възможни светове изглеждат несравнимо по-спорни независимо от настояването на Люис, че не разширява онтологията ни качествено, а само количествено, и то с напълно познати видове обекти (подобни на нашия светове)²¹. На свой ред, постулираната изолираност (каузална и пространствено-времева) на световите прави модалната епистемология на посибелизма произволна.

Въпросът тук е дали ЛТА действително може да се използва и извън обвързаността си с модален реализъм в съчетание с друга предполагаемо „потрезво разумна“ – актуалистка или хибридна – модална онтология. По-скоро не, доколкото ЛТА е директно следствие на модалния реализъм и съществуването ѝ извън него е лишено от основание. Актуализмът, както беше споменато, не се нуждае от ЛТА за репрезентиране на възможности и би могъл да намери използвана концепция за транссветова идентичност, а така или иначе, не е ясно какви точно непосибилистски приложения се очакват от деонтологизираната ЛТА. Без „безбройното“ множество от конкретни Люисови възможни светове, обитавани от светово обвързани обекти, аналозите са

ненужна онтологическа екстравагантност. Поне в този случай изглежда ясно, че напълно независима от метафизика семантика няма и че дори и като относително (контекстуално) независима, семантиката не може да разрешава метафизични проблеми.

Благодарности и финансиране

Това изследване е финансирано от Европейския съюз – NextGenerationEU, чрез Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България, проект SUMMIT BG-RRP-2.004-0008-C01.

Авторът изказва благодарност на Александър Кънев за множество детайлни дискусии върху модалния реализъм.

БЕЛЕЖКИ

1. ПМВ дължи настоящата си аналитична формулировка на Родерик Чизълм (Chisholm 1967, 1973), откъдето и алтернативното „Парадокс на Чизълм“.
2. Не и според Витгенщайн, който изрично изисква допълнителното ѝ издигане с въпросните 30 мм, за да бъдат спазени планираните (от него) пропорции на сградата (3:1, 3:2, 2:1). „Кажете – пита строителният инженер [явно със стандартни модални интуиции], – наистина ли милиметър тук или там е от такава важност?“, „Да!“ изръмжава гневно Витгенщайн. Cf. Last 2012, p. 88.
3. Cf. Dort, Hawthorne, Yli-Vakkuri 2021, pp. 53 – 61.
4. Качествени (вътрешни и външни) свойства, не (скотистки или пърсеански „хексеистични“) свойства на идентичност, тъй като вторите биха включвали „да бъдеш различен от Брэдли“ (за Ръсел) и „да бъдеш различен от Ръсел“ (за Брэдли).
5. Мисловният експеримент проследява как от актуалния (Библейски) свят W^A , в който Адам живее 930 г., а Ной – 950 г., би могло – през поредица от минимално различни възможни светове W^2 , W^3 , W^4 ..., да се достигне до W^N , в който Адам и Ной са разменили напълно качествените си свойства и имена:
„... да започнем, като въведем промени за Адам и Ной... В W^3 Адам живее 932 г., а Ной – 948 г. След това, преминавайки от един възможен свят в друг, но следейки с показалците си, така да се каже, същите два индивида, достигаме до свят, в който Ной живее 930 г., а Адам – 950 г... Да продължим и с други възможни светове и да позволим двамата да си разменят и други свойства. Да си представим възможен свят, в който те са разменили първите букви на имената си, после свят, в който са си разменили вторите букви, друг свят, в който са разменили следващата, ... и получаваме възможен свят, в който Адам ще се казва „Ной“, а Ной – „Адам“. Продължавайки по този начин, накрая ще стигнем до възможен свят W^N , който, изглежда, е същият като нашия свят W^1 , с изключение на факта, че Адам от W^N може да бъде проследен до Ной от W^1 , а Ной от W^N може да бъде проследен до Адам от W^1 “ (Chisholm 1967, p. 3).

6. Chisholm 1967, pp. 3 – 4.
7. Класическото латинско произношение на приписваното на Дънс Скот *haecceitās* (букв. „това-т-ост“, от лат. *hic, haec* „това, тези“) е (хаекеитас) (haɛk'ke.i.ta:s). Англицизираното *haecceity* (хе(и)ксиѝти) и *haecceitism* е въведено от Дейвид Каплан (Kaplan 1975) (който посочва Робърт Мерию Адамс за автор на термина, cf. Adams 1979).
8. Cf. Cowling 2017.
9. Cf. напр. хексеитистичните сценарии в Black 1952; Adams 1979; Lewis 1986, p. 227.
10. В случая с (И) аналогичност между време и модалност отсъства, доколкото темпоралната итерация е безспорна: това, което е минало в миналото, е минало; това, което е бъдещо в бъдещето, е бъдещо.
11. Cf. Chandler 1976; Salmon 1986.
12. Коментарът на Люис за тази стратегия е следният: „...това не е защита [срещу хексеитисткия извод], това е капитулация. В тези въпроси относно хексеитизма и същността с какво основание игнорираме светове, които са считани за недостъпни? Достъпни или не, те си остават светове. Ние продължаваме да вярваме в тях. Защо те да не са от значение?“ (Lewis 1986, p. 246).
13. Lewis 1968; 1986, pp. 243 – 248.
14. В този смисъл теорията на аналозите е антиесенциалистка, т.е. релативизира модалните свойства спрямо концептуализация/описание. Отношението на аналогичност (отношение на подобие) е релативно спрямо концептуализация, така че, в зависимост от контекста на сравнение, различни „друго-светови“ (не-актуални) индивиди могат да бъдат аналози на даден един актуален индивид. Напр. Токийската кула е същностно телекомуникационно съоръжение, релативно на описанието на основните ѝ стратегически функции, и несъщностно (акцидентално) развлекателен и туристически център, което би било същностно за нея в контекст на сравнение с други токийски обекти с туристическа стойност. Крипке е същностно логик в контекста на мотивите за присъждането на Наградата „Ролф Шок“ през 2001, и несъщностно „социално неконвенционален“, което би било същностно за него от психоаналитична перспектива, и т. н.
15. В значението, с което Дейвидсън въвежда термина като „зависими в някакъв смисъл“ (Davidson 1970, p. 214), т.е., че не би могло да има каквото и да било не-качествено различие без наличие на различие в качествени свойства: че дадени обекти/индивиди не могат да бъдат напълно качествено подобни и същевременно различни в някакво друго не-качествено отношение. По-силният вариант на ЛТА е, че няма не-качествени различия.
16. Cf. Hazen 1979; Stalnaker 1986; Fara 2008.
17. Самият Люис отчита, че обикновено модалният реализъм е посрещан „с много недоверчиви погледи, но с твърде малко аргументирани възражения“ (Lewis 1986, pp. 133 – 135).
18. „[Проблем с идентичността] никога не е съществувал. Идентичността е напълно проста и безпроблемна. Всяко нещо е идентично със себе си; нищо не е идентично с нещо друго освен със себе си. Никога не е имало проблем от-

- носно какво прави нещо да е идентично със себе си; нищо не може да не бъде такова. Както и никога не е съществувал проблем относно какво прави две неща идентични; две неща никога не могат да бъдат идентични.
- ...Ние действително формулираме много реални проблеми посредством идентичност. Но не е нужно те да бъдат формулирани по този начин“ (Lewis 1986, pp. 192 – 193).
19. Lewis 1986, pp. 199 – 201. Аналогичният проблем за „временните вътрешни свойства“ (различните свойства притежавани от индивиди в различни времена) получава сходно на ЛТА за модалния случай решение, т. нар. „пердурантизъм“, cf. Lewis 1986, pp. 202 – 204.
20. Tokyo Skytree („Небесно Дърво“) (634 м).
21. Според Люис (Lewis 1973, p. 85) единствено значимото разширение е качествено, т. е. броят на видовете обекти, а не броят обекти от даден вид, които определена онтология приема, и в този смисъл модалният реализъм е онтологически по-консервативен („пестелив“) от актуалистките алтернативи.

Acknowledgements & Funding

This study is financed by the European Union-NextGenerationEU, through the National Recovery and Resilience Plan of the Republic of Bulgaria, project SUMMIT BG-RRP-2.004-0008-C01.

The author wishes to thank Alexander Kanev for numerous detailed discussions of modal realism.

REFERENCES

- ADAMS, R. M., 1979. Primitive Thisness and Primitive Identity. *The Journal of Philosophy*, vol. 76, no.1, pp. 5 – 26. ISSN: 1939-8549.
- BLACK, M., 1952. The Identity of Indiscernibles. *Mind*, n. s., vol. 61, no. 242, pp. 153 – 164. ISSN 1460-2113.
- CHANDLER, H. S., 1976. Plantinga and the contingently possible. *Analysis*, vol. 36, no. 2, pp.106 – 109. ISSN 2367-2501.
- CHISHOLM, R. M., 1967. Identity through possible worlds: Some questions. *Noûs*, vol. 1, no. 1, pp. 1 – 8. ISSN:1468-0068.
- CHISHOLM, R. M., 1973. Parts as essential to their wholes. *Review of Metaphysics*, vol. 26, no. 4, pp. 581 – 603. ISSN: 1549-4853.
- COWLING, S., 2017. Conceivability arguments for haecceitism. *Synthese*, vol. 194, no. 10, pp. 4171 – 4190. ISSN: 1573-0964.
- DAVIDSON, D., 1970. Mental Events. In DAVIDSON, D., 1980. *Essays on Actions and Events*. Oxford: Clarendon. Press. ISBN: 9780199246274.
- DAVIDSON, D., 1980. *Essays on Actions and Events*. Oxford: Clarendon Press. ISBN: 9780199246274.
- DORR, C., HAWTHORNE, J. with J. YLI-VAKKURI, 2021. *The Bounds of Possibility: Puzzles of Modal Variation*. Oxford: Oxford University

- Press. ISBN: 9780192846655.
- FARA, D. G., 2008. Relative-Sameness Counterpart Theory. *Review of Symbolic Logic*, vol. 1/2, pp. 167 – 189. ISSN: 1755-0211.
- HAZEN, A., 1979. Counterpart-Theoretic Semantics for Modal Logic. *Journal of Philosophy*, vol. 76, pp. 319 – 338. ISSN: 1939-8549.
- KAPLAN, D., 1975. How to Russell a Frege-Church. *Journal of Philosophy*, vol. 72, no. 19, pp. 716 – 729. ISSN: 1939-8549.
- LAST, N., 2012. *Wittgenstein's House: Language, Space, & Architecture*. Fordham University Press. ISBN: 9780823228812.
- LEWIS, D., 1968. Counterpart Theory and Quantified Modal Logic. *Journal of Philosophy*, vol. 65, pp. 113 – 126. ISSN: 1939-8549.
- LEWIS, D., 1973. *Counterfactuals*, Cambridge, MA: Harvard University Press. ISBN: 9780674175419.
- LEWIS, D., 1986. *On the Plurality of Worlds*. Oxford: Blackwell. ISBN: 978-0-631-22426-6.
- SALMON, N., 1986. Modal paradox: Parts and counterparts, points and counterpoints. *Midwest Studies in Philosophy*, vol. 11, no. 1, pp. 75 – 120. ISSN: 1475-4975.
- STALNAKER, R. C., 1986. Counterparts and Identity. In: STALNAKER, R. C., 2003. *Ways a World Might Be*. Oxford: Oxford University Press. ISBN: 9780199251483.
- STALNAKER, R. C., 2003. *Ways a World Might Be*. Oxford: Oxford University Press. ISBN: 9780199251483.

MODAL VARIATION AND COUNTERPART THEORY

✉ **Prof. Dr. Blagovest S. Mollov**
ORCID iD: 0000-0002-7614-2617
WoS ResearcherID: AAM-3321-2021
Sofia University "St. Kliment of Ochrid"
1113 Sofia, Bulgaria
125, Tsarigradsko Shosse Blvd.
E-mail: bmollov@phls.uni-sofia.bg